

Ю. М. Плетенецька,

Національний авіаційний університет, м. Київ

ВІДТВОРЕННЯ МЕТАФОРИЧНИХ СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ У ДУБЛЬОВАНИХ ПЕРЕКЛАДАХ АМЕРИКАНСЬКИХ ХУДОЖНІХ ФІЛЬМІВ

У статті описано та проаналізовано засоби відтворення метафоричних словосполучень в дубльованих перекладах американських художніх фільмів, а також визначено найпродуктивніші моделі метафоричних словосполучень в мові художніх фільмів США.

Ключові слова: метафоричне словосполучення, звуження, функціональна заміна, розширення, перестановка.

В статье описаны и проанализированы приёмы воспроизведения метафорических словосочетаний в дублированных переводах американских художественных фильмов, а также определены самые продуктивные модели метафорических словосочетаний в языке художественных фильмов США.

Ключевые слова: метафорическое словосочетание, сужение, функциональная замена, расширение, перестановка.

The article describes and analyses transformations which take place while translating metaphoric word combinations in dubbed Ukrainian versions of American films, it also defines the most productive metaphoric word combinations' models in the language of the USA feature films.

Key words: metaphoric word combination, narrowing, functional change, widening, permutation.

Художній фільм, як твір мистецтва, покликаний виконувати естетичну функцію. Подібним призначенням, а саме, викликати уявлення, вирізняється метафора – найбільш характерна стилістична одиниця художніх фільмів.

З давніх-давен людина витворювала за допомогою слів картину світу в її образному уявленні, використовуючи різні засоби. У багатьох мовах збереглися давні антропоморфні форми уявлень про навколишній світ, наприклад, розподіл усіх предметів за ознакою чоловічого або жіночого роду. Це пра-уособлення, маючи різну культурну природу, по-різному виявляється в різних мовах і в наш час розглядається як відхилення від стандартного сполучення мовних одиниць, тобто як метафорична одиниця [2, с. 38].

Окрім розподілу метафор (зокрема, тваринних) за гендерною ознакою, перекладацьку проблему становлять відмінності емоційно-оцінювальних асоціацій, пов'язаних з тим чи тим образом тварини, що традиційно вживається як основа метафори чи метафоричного порівняння. Розглянемо приклади перетворень.

Метафоричне словосполучення *your guinea-pig – кроликом* («Аліса в Країні Чудес») своїм синтаксичним перетворенням, тобто застосуванням функціональної заміни та звуження зобов'язане відмінностям в емоційно-оцінювальних асоціаціях. Так, наприклад, специфіка метафоричного вживання слова *guinea-pig*: в англійській традиції цей образ пов'язаний з беззвітністю, поступливістю людини, як беззахисної тваринки, над якою можна проводити експерименти. В уяві українського менталітету – зазначеними характеристиками наділяють *кролика*. Скорочення присвійного займенника *your* пояснюється необхідністю укладання.

У словосполученні: *the size of a gerbil – така дрібна мов білка* (Аліса в Країні Чудес) розширення структури (N+prep.+N→pron.+A+conj.+N), яке перекладач застосовує задля кращого уявлення про зріст Аліси, досягається за допомогою використання стилістичного прийому порівняння. А піщанку, або пустельного щура (*gerbil*), для поліпшення фонетичної відповідності та чіткішого уявлення замінює в перекладі *білка*. Піщанка, або пустельний щур (дрібна тварина, довжиною 15 – 30 см., поширена в Африці та теплих районах Азії) є географічно специфічною лексемою без певних емоційно-оцінювальних асоціацій для українського глядача. Перекладацький відповідник *білка* є вдалим, оскільки тварина поширена по всій лісовій зоні Євразії, зокрема – лісопарках України, а тому є близькою українському глядачеві. Цікаво, що відтворення репліки загалом: *You're not rescuing anyone being the size of a gerbil – кого ти врятуєш, така дрібна, мов білка* характеризується застосуванням антонімічного перекладу, який як прийом синтаксичного перетворення притаманний реченням.

Під час перекладу багатокомпонентного словосполучення *in the tin of extremely rare beluga – у бляшанці надзвичайно дорогої чорної ікри* («Знайомство з Факерами 2») розширення досягається за допомогою уточнення чи пояснення іменника *beluga*, а також за допомогою перенесення значення. Річ у тім, що в уяві пересічного українця швидше виникне асоціація саме з чорною ікрою, аніж з білугою як з чимось надзвичайно дорогим, а пов'язано це з невеликим попитом на консерви з білуги, оскільки риба є рідкісною і недоступною широкому загалу, тоді як популярність чорної ікри, яку, як відомо, можна отримати не тільки з білуги, а й з більш дешевих видів осетрових, незрівнянно більша.

Додавання кількості компонентів в розглянутому випадку стало можливим завдяки репліці за кадром.

Під час перекладу метафоричного словосполучення *the damn veggies – головна страва* («Форсаж 5») (другий компонент виражено імпліцитно) відбувається зміна лексико-семантичного складу і стилістичного забарвлення, а структура словосполучення (A+N) зберігається. В епізоді задіяний спецагент Люк Хоббс, викликає задля того, щоб спіймати трьох утікачів – головних героїв: злочинця Домініка Торетто, сестру Домініка Міу Торетто та колишнього поліцейського Брайана О'Коннера – та його помічник. Останній повідомляє Люку, що має дві новини (пов'язані з пошуком утікачів) для нього, хорошу і погану, а той у свою чергу обирає десерт (тобто хорошу новину) на перше, а цікаве нам словосполучення – як головну страву: *Give me the damn veggies – Давай головну страву* («Форсаж 5»). Така функціональна заміна пояснюється вдалим, щодо відтворення кількості складів, укладанням. Маємо по сім складів в обох репліках і збіг відкритого та закритого голосного звуку кінця. А емоційно-оцінювальний відтінок вихідного словосполучення помітно нейтралізується в пере-

кладі. Отже, функціональна заміна, зокрема зміна лексико-семантичної сполучуваності та стилістичної кононції, можлива, навіть за збереження вихідної синтаксичної структури.

Структурні труднощі виникали і стосовно такої поширеної образної форми англійської мови, як метафоричний епітет (зокрема, у фільмі «Аліса в Країні Чудес», з певним пластом вигаданої лексики), який знаходив вираження у атрибутивному, субстантивному і навіть дієслівному словосполученні. В таких випадках окрім опущення елементів вихідної метафори іноді застосовувалась заміна образів.

У словосполученні *a Vorpal sword – зрублав-меч* («Аліса в Країні Чудес») відбувається функціональна заміна морфологічного спрямування і звуження – вихідне прикметниково-іменникове словосполучення відтворюється складним іменником. Слід зазначити, що це словосполучення Льюїс Керрол уперше вживає у вірші «Jabberwocky» («Жербельковт» – у перекладі Сергія Ковальчука) до твору «Аліса в задзеркаллі» [5]. Саме цей вірш є його найвідомішою спробою ввести в мову неіснуючі слова, що, проте, підкоряються всім законам мови. *A Vorpal* є одним з таких вигаданих слів. Сам Керрол писав: «I am afraid I can't explain 'vorpal blade' for you – nor yet 'tulgey wood'» [3, с. 195–196]. Отже, в англійській мові такого слова немає, це складене зі шматочків слово, яке в прибіжному перекладі означає – кровожерний друг. Український метафоричний епітет *зрублав* є вдалим, на нашу думку, відтворенням з погляду дотримання правил лексико-семантичної і синтаксичної сполучуваності та дубляжу.

Словосполучення *to do the best Futterwacken – танцювати Брики-Дриги* («Аліса в Країні Чудес»), яке в оригіналі утворене поєднанням інфінітива, прикметника найвищого ступеня порівняння *the best*, а також неіснуючого слова у формі іменника, потребувало, однозначно, оригінального перекладацького підходу. І таки справді, переклад виявився не менш колоритним за оригінал. Структурно, крім функціональної заміни, відбувається звуження словосполучення за рахунок скорочення прикметника *the best*, який усе ж відтворюється у повній репліці за допомогою складеної форми вищого ступеня порівняння прикметників: *You used to do the best Futterwacken in all of Witzend – Танцював Брики-Дриги краще за всіх у Кмітляндії*.

Метафоричне словосполучення *to find my true north – відшукати свій полюс* («Секс і місто 2») характеризується скороченням прикметника *true* в перекладі через потребу укладання. Особливий стилістичний статус іменника *north* відтворюється без найменших утрат завдяки метафоричності іменника *полюс*, а закритий голосний /o/ сприяє природності укладання кінця репліки: *I'm just trying to find my true north – Я намагаюся відшукати свій полюс*.

Функціональна заміна метафоричного словосполучення *foul play – погані справи* («Пірати Карибського моря: На дивних берегах») репліки *as long as you suspect foul play – якщо ти запідозрила погані справи* визначається здебільшого необхідністю укладання кінця репліки крупного плану. Голосний звук /o/ словосполучення оригіналу відтворюється таким самим у перекладі. Крім того, відкритий голосний /e/ іменника *play* легко замінюється на відкритий /a/ його відповідника *справи*. Вдало замінюється і закритий голосний /i/ на /u/.

Переклад антропоніма *Wyatt Earp – ковбой* («Форсаж 5»), вжитого метафорично, є, на нашу думку, не зовсім точним, хоч і влучним. Репліка одного з учасників угруповання Дома Торетто стосується спецагента Люка Хобса: *This thing's already been difficult without Wyatt Earp on our asses – I так тут було невесело, а тепер ще й ковбой сів на хвіст* майже однакова за кількістю складів (20 проти 18) з частковим укладанням відкритих і закритих голосних звуків. Уаєтт Ерп був американським правоохоронцем, ганфайтером і картярем часів освоєння американського Заходу, пізніше став помічником маршала і шерифом. Його діяльність була спрямована на боротьбу з протизаконними діями ковбоїв. Уаєтт, хоча й інколи порушував закон, очолював угруповання проти ковбоїв, проте сам ковбоєм не був.

Таким чином, відтворення метафоричних словосполучень художніх фільмів вимагало застосування прийомів розширення / звуження, які використовуються у тих випадках, коли міра припущення подібності у вихідній і перекладній мовах різна, і потребує або експлікації змісту (смислу), який мається на увазі у вихідному тексті, або, навпаки, імплікації словесно вираженого у вихідному тексті (прийом звуження). Прийом функціональної заміни при перекладі метафор використовується у випадках лексичних або асоціативних розбіжностей між елементами метафори у вихідній мові і мові, якою перекладають.

Найпродуктивнішими моделями метафоричних словосполучень в мові американських художніх фільмів є A+N та N+prer.+N. У перекладі цих та решти, виявлених нами словосполучень (PI+A, V+A+N, N+V, N+PI, N/A+V+ing, prer.+N+prer+Adv.+A+N) структурна формула зазвичай не зберігалася.

Література:

1. Казакова Т. А. Практические основы перевода. English – Russian / Т. А. Казакова. – СПб. : «Издательство Союз», 2001. – 320 с.
2. Плетенецька Ю. М. Синтаксичні перетворення на рівні словосполучень у дубльованому перекладі американського художнього фільму «Знайомство з Факерами 2» / Ю. М. Плетенецька // Наукові записки. Серія «Філологічна». – Острог, 2013. – Вип. 36. – С. 351-355.
3. Bickerton Derek Prolegomena to a Linguistic Theory of Metaphor. / Derek Bickerton. – Foundations of Language, V, 1969. – № 1. – P. 38.
4. Gardner Martin The Annotated Alice / Martin Gardner. – New York : The World Publishing Company, 1960. – PP. 195-196.
5. Luyken G.-M. Overcoming Language Barriers in Television. Dubbing and subtitling for the European audience / G.-M. Luyken. – Manchester : The European Institute for the Media, 1991. – 280 p.
6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/Бурмоковт>.
7. Orero P. Topics in audiovisual / P. Orero. – Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins Publishing Company, 2004. – 225 p.
8. Paquin R. Translator, Adaptor, Screenwriter. Translating for the Audiovisual [Electronic resource] / R. Paquin // Translation Journal. – 1998. – V. 2. – № 3. – <http://translationjournal.net/journal/05dubb.htm>